

"מפרי הארץ"

"פרשת וירא"

"אות לבני מרי"

"ויאמר ה' ועלית סולם ועמדה ביריבה וזו אמתם פי כבלה מאד"

רמב"ן: (פרק יט פסוק ה) ונדעה אותם - כוונתם לכלות את הרגל מביניהם, כדברי רבותינו (סנהדרין קט א), כי חשבו שבעבור טובת ארצם שהיא כגן ה' יבאו שם רבים, והם היו מואסי הצדקה, אבל לוט בעשרו וממונו בא אליהם, או שבקש מהם רשות או שקבלוהו לכבוד אברהם, והכתוב מעיד שזאת כוונתם, שנאמר (יחזקאל טז מט) הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה. ומה שאמר (לעיל יג יג) רעים וחטאים לה' מאד, שהיו מכעיסים ומורדים בשלותם ובענוי האביונים, והוא שאמר (יחזקאל טז נ) ותגבהינה ותעשינה תועבה לפני ואסיר אתהן כאשר ראית.

ועל דעת רבותינו (עיין סנהדרין קט א) היו בהם כל מדות רעות, אבל נגמר דינם על אותו העון מפני שלא החזיקו יד עני ואביון, כי היו תדירים באותו עון יותר מכולם, וגם כי כל העמים עושים צדקות עם ריעיהם ועם ענייהם, לא היה בכל הגוים כסדום לאכזריות.

ודע, כי משפט סדום היה למעלת ארץ ישראל, כי היא מכלל נחלת ה' ואינה סובלת אנשי תועבות, וכאשר תקיא את הגוי כלו מפני תועבותם הקדימה וקאתה את העם הזה שהיו רעים מכולם לשמים ולבריות. ושמו עליהם השמים והארץ והושחתה הארץ בלא רפואה לעולם, מפני שבעבור טובה נתגאו, וראה הקדוש ברוך הוא שיהיה לאות לבני מרי לישראל העתידים לירשה כאשר התרה בהן גפרית ומלח שרפה כל ארצה כמהפכת סדום ועמורה אדמה וצבויים אשר הפך ה' באפו ובחמתו (דברים כט כב).

כי יש באומות רעים וחטאים מאד ולא עשה בהם ככה, אבל למעלת הארץ הזאת היה הכל, כי שם היכל ה'. ועוד אני עתיד לבאר זה בסדר אחרי מות (ויקרא יח כד), אם יחיני הממית והמחיה.

אור החיים: ויאמר ה' זעקת וגו'. טעם אומרו כי, ולא הספיק לומר זעקת סדום רבה וגו' וחטאתם כבדה. גם כפל אומרו זעקת וחטאתם ואין זעקה אלא מהחטא. גם אומרו כבדה מאד. נתכוין לומר שבזמן ההוא כל האומות גם כן מכעיסים היו במעשיהם אלא שאלו הפליאו לעשות, ולזה אמר כי רבה פי' טעם הקפדתי לא לצד כי הם לבד עלתה זעקתם לפני אלא כי רבה זעקתם מכל האומות. וכפל זעקתם וחטאתם כנגד ב' רשעיות הא' שהיו רעים לבריות וכמאמרם ז"ל (סנהדרין קט ב) וכמעשה של ריבה, והב' רעים לשמים וכמו שגילו מעשיהם שרצו אחר משכב זכור עם המלאכים שבדמות אנשים והוצרך ה' להודיעו הפלגת רשעם להיותם מעשה ידיו.

עוד נתכוון ה' להפיג צינת דאגתו כי יאמר שנשתדל להציל אומה רשעה כל כך לזה אמר אליו כי רבה כי כבדה וגו' פי' מחדש היה הרשע שעליו מתחייבים ומקודם לא היו כל כך רשעים כשהצלת אותם.

אמרי אמת: אולם אברהם אבינו ע"ה היה מתחזק ומהלך בצדקו מאליו שהיה מתגבר בעצמו על הגשמיות והטבע והסירם, והגם שאברהם אבינו ע"ה היה גם כן צריך לסעד כדאיתא במדרש (מח א) גבי אברהם וימיך תסעדני, אולם זה היה על מדרגות יותר גבוהות, כדאיתא במדרש (מט ב) אין יום ויום שאין הקדוש ברוך הוא מחדש הלכה בב"ד של מעלה וכו' אפילו אותן הלכות היה אברהם יודע וכו' שהיה מעורר מעצמו ומכוון הלכה זו, וזהו והיה מאיר עליו דרך החלון, בחינת תורה אור, חכמה. וכל אחד מישראל יש לו משהו מזה כמ"ש מגן אברהם, שהיא הנקודה מאברהם אבינו ע"ה שישנה בכל אחד, ועיקר תכלית הבריאה היתה על אברהם ובני ישראל, כדאיתא במשנה (אבות ה ב) עשרה דורות מנח עד אברהם וכו' עד שבא אברהם וקבל שכר כולם אאז"ל אמר (שפ"א נח תרנ"ו) כתיב זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור וגו' שצריכין לזכור בכל יום דור המבול ודור הפלגה, ואיתא בספרי (פיס' שי) בינו שנות דור ודור אין לך דור שאין בו כאנשי דור המבול וכאנשי דור הפלגה וכאנשי סדום, שבכל אדם נמצא זה, היינו מחשבות זרות והרהורים רעים שצריכים לדחותם על זה מבקשים הצילני מטיט ואל אטבעה (תהלים סט טו).

וכמו שהיה בעולם דור המבול ודור הפלגה והעיקר היה הפנימיות שהם בני ישראל כדכתיב יצב גבולות עמים למספר בני ישראל, היינו ההארה של ישראל למספר מלשון ספיר וכדאיתא התחיל מאיר עליו דרך החלון, כן הוא אצל כל אחד שעליו לעבור קודם כל ההסתרות, וכן יהיה בכלל ישראל שעברו זאת בפועל שבמצרים היה טיט עבה כדכתיב בחומר ובלבנים, ואחר כך זכו לתורה, מאיר עליו דרך החלון, תורה אור.

"לכבוד שבת קודש"

"מפרי הארץ"

הלכה

אבן העזר

א' האם מעכב שם האיש בגט?

תשובה: מעכב. (עיין בסימן קכ"ט)

ב' האם מת אביו מעכב?

תשובה: לא מעכב ואם שינה י"א שמעכב.
(עיין בסימן קכ"ט)

חושן משפט

א' האם אפשר לקנות קרקע בחוב?

תשובה: מחלוקת ויש מחלקים בין חוב מחמת מחמת מלווה למחמת מכר. (עיין בסימן ק"צ)

ב' האם אפשר לקנות בהנאת מחילת מלווה?

תשובה: קטנה. (עיין בסימן ק"צ)

אורוֹז זזיים

א' שתה יין ורוצה לשתות שאר משקין האם צריך לברך?

תשובה: יין פוטר כל מיני משקין. (עיין סימן קע"ג)

ב' באיזה תנאים פוטר?

תשובה: אם היה לפניו בזמן הברכה היה דעתו לשתות או שקבע שתיתו על היין. (עיין סימן קע"ג)

יורה דעה

א' צריך להשתמש בכלי ואין לו מקוה?

תשובה: יקנה לגוי. (עיין בסימן ק"ז)

ב' והאם זה פוטר מטבילה לגמרי?

תשובה: מדרבנן צריך לטבול כיון שנראה כשלו. (עיין בסימן ק"ז)

"עקדת יצחק"

ספר סדר היום: ויתחיל הזמירות בנחת ובקול זמרה יותר מבימי החול ויתחיל בפ' העקדה מפני שאין לנו סמך על מה לסמוך אלא על זכות אבותינו הקדמונים והוא מקיים אותנו בגליותנו ומפני שענין העקיד' ה' גדול במאוד מאד בין מצד העוקד בין מצד הנעקד עד שהקב"ה הבטיח לישראל שביום הדין שישראל עומדי' בצער מפני המקטרגים והמבקשי' עלינו רעה שנזכור עקדת יצחק ובזה לא נפחד משום ענין ואפילו ענין העקידה אין צריך לזכור אלא שנתקע בשופר ומתוך אותו שופר יזכור לשופר של איל ומהאיל יזכור ליצחק ומיצחק הרי העקידה ומתמלא רחמים בזה על כל עם ישראל אין שטן ואין פגע רע שיוכל עם ישראל וא"כ ראוי הוא לזכור ענין העקידה כל יום ויום קודם שנסדר תפלתנו כדי שיתמלא עלינו רחמים אלהינו שבשמים ויקבל תפלתנו ותחנתנו בחמלה ובעל נפש לא יבטל אותה בשום ענין וגורם טובה גדולה לו ולכל ישראל.

וכתב הרשב"י זלה"ה בספר הזוהר וז"ל לא אית מאן דמבטל מותנא מן בני אנשא כקרבן דעקידת יצחק דכתיב ביה ויעקד את יצחק בנו אתקשר מדת הדין ואתעקד לעילא ולא הוה ליה רשו לקבלא לבית דין רברבא דאיהו גבורה ועקדת יצחק מעלייא לישראל לאדכרא ליה בכל יומא בגלותא דתנין/דתגין/ עליהן מכל מערעין בישיין וקלא נפיק ואמר אל תעש לו מאומה וזכות אבוהון יגן עליהון מערעין בישיין עכ"ל.

עוד טעם אחר לאומרו בכל יום מפני שבזכות העקידה נשבע ית' וית' לאברהם בי נשבעתי נאם ה' וירש זרעך את שער שונאיו ואנו מבקשים מאת הקדוש ברוך הוא שיקבץ נפוצותינו מארבע כנפות הארץ ויפקדנו בפקודת ישועה ורחמים שלא ישלטו בנו שונאינו אלא שנשלט בהם ונקח מהם נקמתנו על כל הרע אשר הרעו לנו כי הוא קצף מעט והם עזרו לרעה: ואחר העקידה נתפלל לפני אלהינו שכמו שכבש אברהם רחמיו לעשות רצונו כן יכבשו רחמיו את כעסו ואל ידין אותנו כאשמתנו וכפרי מעללנו לפי שורת הדין אלא שיכנס לפנינו משורת הדין להתנהג בחסד וברחמים גדולים בזכות אבותינו הקדושים וישב חרון אפו מעלינו ומעל ארצנו ומעל מקדשנו ויזכור לנו ההבטחה שהבטיחנו ע"י משה נאמן ביתו לזכור את ברית אבותינו דכתיב וזכרתי את בריתי יעקב וכו'.

"מפרי הארץ" סיבונים ע"ש ע"ש ע"ש

בעניין: להזהר מצואה בשעת ק"ש שלא לקרות כנגד מי רגלים מי שנצרך להטיל מים בשעת קריאה.

ו: היה צואה או מי רגלים וספק אם פינו אותם, האם מותר בדבר שבקדושה?

תשובה: צואה אסור, מי רגלים מותר ואם איתחזק איסורא החיי אדם מחמיר ובשעת הדחק אפשר להקל.

ז: נשפכו מי רגלים מה התקנה כדי לקרוא כשמסריחים וכשאין מסריחים?

תשובה: כשמסריחים ירבה עליהם מים לבטל הסירחון כשהאין מסריחים ישפוך עליהם רביעית מים בבת אחת.

ח: מי רגלים על ברכיו והבגד העליון נקי, האם מותר בק"ש ברכות ותפילה?

תשובה: מותר.

ט: מ"ה בהנ"ל כשהבגד העליון נרטב?

תשובה: בקר"ש ובברכות יחליף בגדיו או עכ"פ יחסה בבגד אחר בתפילה כשאי אפשר להפסיק יתפלל כדרכו.

י: כשצריך להפסיק מ"ה אם שהה כדי לגמור את כולה בק"ש או תפילה?

תשובה: כקר"ש חוזר לראש ובתפילה אין צריך לחזור לראש אלא אם לא שבהפסקה לבד עד שיכלו המים היה שיעור כדי לגמור כולה.

א: דבר שבקדושה ליד צואה – מ"ה ברכות, ת"ת, בלה"ק ובאנגלית?

תשובה: אסור מדאורייתא.

ב: כמה צריך להרחיק מלפניו, לאחוריו, מן הצדדים, ומה נוסף בריח רע שיש לו עיקר?

תשובה: מלפניו כמלא עיניו ומלאחוריו ד' אמות ממקום שכלה הריח וכן הדין בריח שיש לו עיקר, וכן מהצדדים ועדיף אם יכול שיהא לגמרי מאחוריו.

ג: צואה מכוסה בכיסוי אטום או שקוף האם מותר לקרוא ק"ש לידה, ומ"ה מכוסה ברוק, מים צלולים, מים עכורים?

תשובה: בכיסוי אטום או שקוף מותר כשאין ריח, מכוסה ברוק עבה מהני לפי שעה, מים צלולים לא מהני, מים עכורים כשלא נראה דרכם מהני.

ד: צואה בגומא – האם מועיל לכסות מעל הגומא ברגלו בלי נעל, בנעלו, בנעלו כשלבוש בה או אינו לבוש בה?

תשובה: ברגלו בלי נעל לא מועיל, בנעלו מועיל, בנעלו הנוגעת בצואה כשלבוש בה לא מועיל וכשאינו לבוש בה מועיל.

ה: אדם שנגע בצואה האם מותר לו או לאדם שליידו לברך, כשיש ממשות וכשאינן ממשות?

תשובה: יש ממשות אסור לכל, אין ממשות רק לו אסור.

בנשיאות מרן הגרש"א שטרן שליט"א
רח' הרב קוק 1 בני ברק 0533107467
kolmoshasofer@gmail.com

mprihaaretz@gmail.com

"מפרי הארץ"

"מבלית הוועד"

מהרב שלמה לשינסקי שליט"א

בגדר מצות גמילות חסדים ובעיקר בדין ביקור חולים

בפרשת וירא כתוב "וירא אליו ה' באלוני ממרה" ובגמ' בב"מ דף פו ע"ב דרשו שבא הקב"ה לביקר את החולה שהיה שלישי למילתו, ובפסוק יור"ד סי' רלה כתב וכוין שחלה האדם מצוה על כל אדם לביקר שכן מצונו בהקב"ה שמבקר חולים שביקר את אברהם, ואסמכוה אקרא "והודעת להם את הדרך ילכו בה" הנכתב בפרשת יתרו.

ובפרישה מבאר שהראיה שבא לביקר א' מדלא כתיב למה ומה דיבר עימו ומשמע שרק נראה אליו כדי לביקרו, ב' מדלא כתיב וירא ה' אליו כמש"כ בכ"מ וידבר ה' אל משה לאמר, ע"כ שכאן נראה אליו היינו לצורכו, ומה שעשה כן הקב"ה עדיין אי"ז מחייב שהוא מצוה על כל אדם ונראה מהו מקור הדין של מצות ביקור חולים בס"ד.

הנה בגמ' בסוטה דף יד ע"א אמר ר' חייא בר חנינא מאי דכתיב [דברים י"ג ה] אחרי ה' אלוקים תלכו וכי אפשר להלך אחר השכינה והרי היא אש אוכלת אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה מה הוא מליש ערומים דכתיב ויעש ה' לאדם ולאשתו כותנות עור וילבשם אף אתה הלבש ערומים, הקב"ה ביקר חולים את אברהם אף אתה, הקב"ה ניחם אבלים דכתיב ויברך את יצחק אף אתה נחם אבלים, הקב"ה קבר מתים דכתיב ויקבור אותו בגיא אף אתה קבור מתים עת"ד הגמ'. והב"י מביא את הגמ' הזו כמקור לדברי הטור שיש מצוה של ביקור חולים מדין זה.

אבל ברמב"ם בהלכות דעות פ"א ה"ה ה"ו הרמב"ם מבאר שם שאדם צריך לילך בדרכים הבינוניות לא יהיה בעל חמה ואל כמת שאינו מרגיש, אלא בינוני, וכן לא יתאוה, וכן לא יהיה עצב ולא שחוק מדי אלא במידה בינונית, וממשיך הרמב"ם ומצוין אנו על הדרכים הבינוניות שנאמר "והלכת בדרכיו" ומבאר בהלכה ו' כך למדו בפירוש מצוה זו מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון, ומה הוא נקרא רחום אתה גם תהא רחום, ומה הוא נקרא קדוש אף אתה היה קדוש וכו'.

הרי דהרמב"ם פירש לענין המצות של האדם שצריכים להיות מידות מרוממות ולא לענין קיום מצות של גמילות חסדים שזה מעשים טובים אלא תכונות בנפש מיוחדות וטובות.

והנה מקורו של הרמב"ם הוא בספרי פרשת עקב פרק יא פ' כב "ללכת בכל דרכיו" דורש בספרי מה הוא רחום ומה הוא חנון ומה הוא נקרא צדיק ומה הוא קדוש בכולם אף אתה תהיה כן. וזה לענין המצות להיות עם מצותיו של הקב"ה ולא קאי על קיום מצות של גמ"ח, וזהו מקורו של הרמב"ם ואף שיש לנו עוד גמ' בב"מ דף ל' האי קרא דפרשת יתרו "והודעת להם את הדרך ילכו בה" סובר הרמב"ם דבאמת אין לזה רמז מהת' והוא אסמכתא בעלמא. [והרמב"ן בכללים א' כתב דבא לומר להם שע"י צרכים אלו ימנעו מריבות וקטטות וישכון השלום ביניהם וזה הדרך שכדאי לילך בה אבל אי"ז ציווי כלל].

אבל ברמב"ם בספר המצוות במצוה ח' כתב והמצוה השמינית היא שצונו להדמות לו בכל יצולנו וכבר כפל ציווי זה ואמר מללכת בכל דרכיו ובא פירוש זה מה הוא רחום וכו', וכבר נכפל הציווי בלשון אחר "אחרי ה' אלוקים תלכו" ובא הפירוש בסוטה יד [וזה הגמ' שהבאנו לענין עשיית חסדים] שענינו להדמות לו בפעולות הטובות והמידות החשובות שיתואר בהם הקל יתעלה על צד המשל על הכל עילוי רב עכ"ל.

וכאן מבואר ברמב"ם ששני הדברים נכללים במצוה זו גם דמיון בענין המידות וגם דמיון בענין המעשים של גמ"ח הנזכר בגמ' בסוטה יד הנ"ל

ובמגלת אסתר כתב שהרמב"ם תפרש לעיקר את דרשת הספרי ואילו הבה"ג שמנה את כל עניני הגמילות חסדים כמצוה סבר שהעיקר כהדרשה בסוטה יד ולכן ולכן לא ידע מה השיג הרמב"ם על הבה"ג ונוקט בדבריו שגם כל הענין של הגמ"ח הוא רק בתורת מעלה של המידות ואי"ז ציווי לנהוג בדרך של גמילות חסדים.

וברמב"ם בכללים שורש ב' כתב שלא נמנים כל אלו אלא בכלל מצוות של "ואהבת לרעך כמוך" שנדאג להיטיב עם הזולת בכל טובות אלו שהיינו חפצים שיעשו עמנו.

ובאמת ברמב"ם בהל' אבל בפ"ד ה"א כתב וז"ל מצות עשה "של דבריהם" לביקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת ולהכניס הכלה וללוות הארחים וכו' אע"פ שכל מצוות אלו מדבריהם הרי הם בכלל "ואהבת לרעך כמוך" כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים עשה אותם אתה לאחריך בתורה ובמצוות עכ"ל.

ומבואר ברמב"ם שזה רק מדבריהם ואי"ז מצוה דאורייתא אך סיים שזה בכלל ואהבת לרעך כמוך וזה לכאורה קצת סתירה לתחילת דבריו, ועמדו ע"ז המגילת אסתר ושאר אחרונים.

יש כאן עוד הערה צדדית שהרמב"ם מזכיר כאן כל עניני הקבורה בכלל המצוה של דבריהם וכן הבה"ג שהזכיר הכל בכלל הליכה בדרכיו והרי יש מצוה מפורשת בתורה "כי קבור תקברנו ביום ההוא" לענין נסקלים ודרשין מיניה בגמ' אף לכל אדם וא"כ מ"ט גם הרמב"ם וגם הבה"ג הכניסו זאת בכלל שאר גמ"ח, וברמב"ן מתרץ שיש חילוק בין החיוב על הקרובים שזה מ"ע מהת' וחויב, משא"כ שאר בני"א אינם מחויבים וזה רק מכח ההליכה בדרכיו או מצד ואהבת לרעך כמוך, ואף שהרמב"ן דחה תירוץ זה הלב שמח בשורש א' מקיים תירוץ זה עיי"ש.

וכן ברמב"ם בהלכות ממרים מבואר דסעודת אבלים לנחמם אינו אלא מדבריהם שכתב בפ"ז ה"ב "אפילו אכלו בתנחומי אבלים שהיא מצוה מדבריהם וכו' הרי שחשבה למצוה רק מדרבנן, כ"ז שיטת הרמב"ם שיש לזה שורש מהת' אבל כלל הפרטים של גמ"ח מה הם כוללים זה מדרבנן. ובאמת יש אחרונים [הא"ש ועוד] שלמדו ברמב"ם כפשוטו שהוא באמת רק מצוה מדרבנן, ובאמת שכן כתוב בר"ח לענין קבורה בדף מז ע"א בסנהדרין [בראש העמוד] והוכחתו היא מסנהדרין דף ע' ע"ב לענין בן סו"מ דאם אכל דבר מצוה או דבר עבירה אינו נעשה בן סורר ומורה ופרש"י שם דאע"ג דתקנתא דרבנן בעלמא הוא והוא מוכח שם מהמשנה דלא איירי באכילת מצוה דאורייתא דהא תני קודם לכן אכל בחבורת מצוה כן מוכיח בציוני מהר"ן המובא בספר הליקוטים עיי"ש. וכן מפורש בכ"מ דהוא רק עשה של דבריהם.

ולפי"ז איכא כמה נפ"מ א' בספיקות דאי הוה דרבנן ספק דרבנן לקולא אבל אי הוה דאורייתא הרי ספיקו לחומרה.

עוד נפ"מ באופן שהוא עוסק במצוה דגמילות חסדים דלענין דאורייתא הוה מצוה דרבנן כמו דבר של רשות דהא אינו מחויב בה כלל מה"ת שצריך להפסיק בגמ"ח ולעסוק במצוה דאורייתא דבא לפניו.

אך בזה דנו האחרונים [בקובץ הערות] דיתכן דפטור משום דסוף סוף אי"ז לכת דידך ד"מולכתך בדרך" ילפינן שעוסק במצוה פטור מן המצוה וכאן הרי אי"ז לכת דידך אע"פ שאי"ז מצוה מהת' אך יש לדחות דהדרך לעשיית מצוה מהת' היא גם פטור אבל מצוה דרבנן אי"ז דרך להליכה למצוה דאין ע"ז שם מצוה מהת' כלל ויש לדון בזה.

”מפרי הארץ”

אבל רבינו יונה בברכות על פרק ג' מ"ב לענין ניחום אבלים שלא יתחילו לקרות ק"ש עד שיהיה השורה כתוב משום דהוא מ"ע מהת' והוי ליה עוסק במצוה שפטור מן המצוה וכן הביא דבריו בתו"ט שם, הרי דר' יונה סובר כמו הרמב"ן שהכל נחשב מצוה מהת' ממש וכו"ל.

ובאמת צ"ב מ"ט הראשונים [הרמב"ן והסמ"ג] דסברי שהוא מהת' מ"ט למדהו "מואבת לרעך כמוך" שהיא מ"ע במנין המצוות הכוללת כל הטובות שאדם חפץ מה שיעשו לו.

ובספר מצות המלך על הרמב"ם כתב שהוא באמת פלוגתת הראשונים מה נאמר במצוה זו, בדגמ' בשבת דף לא איתה דבא אחד להלל שיגירו ע"מ שילמד אותו את כל התורה כולה על רגל אחת אמר לו "מאי דעלך סאני לא תעביד לחברך זה כלל כל התורה ואידך זיל גמור, ובמהרש"א שם תמיד מ"ט לא אמר לו את הצד החיובי ואהבת לרעך כמוך שתעביד לחברך כל מאי דבעית דיעבדו לך, ומבאר המהרש"א דהלל סובר דקאי על מה שכתוב לא תקום ולא תטור. דלא לעשות רעה לחבירו, אבל לא קאי על להיטיב לו כמו לעצמו דהא חי"ך קודמין לחיי חברך, ומסיים המהרש"א שכן מבואר גם בתרגום יונתן, ובאמת שכן כתב הרמב"ן על התורה דאין כונתו שיאהב וידאג לחבירו כלעצמו דזה א"א, וגם הרי ר"ע דרש דחי"ך קודמין לחיי חברך, אלא הכונה שלא לקנאות או חוסר פירגון לשני ולשמוח במה שיש לו מכל הלב עיי"ש. אבל ברש"י וכן בעוד ראשונים נראה שהוא דבר חיובי לאהבו כעצמו ממש, ובזה פליגי הראשונים דהרמב"ם למד את המצוה כפשוטו בצד החיובי וע"כ כל הגמ"ח נכלל במצוה זו אבל הרמב"ן לשיטתו וכן הבה"ג סברי דאי"ז אלא על צד השלילה וכו"ל.

וכן באמת מפורש ברמב"ם בפ"י מדעות ה"ג מצוה על כל אדם מישראל לאהוב את כל אחד כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוסו על ממונו כאשר הוא חס על ממונו עצמו ורוצה בכבוד עצמו וכו' הרי דהרמב"ם מפרש לענין עצם האהבה שיאהב את חבירו כגופו ממש וזה כהנ"ל בשיטת הרמב"ם ורש"י.

ונבאר החילוק שבין הרמב"ם לרבינו יונה והרמב"ן והסמ"ג שהם סברו כהגמ' בסוטה שיש מצוה מהת' ללכת בדרכי הקב"ה והיינו בהנהגת דרכיו של גמ"ח, ואע"פ שהכל מ"ע אחת במנין המצוות, אבל המצוה כוללת הרבה פרטים שבכ"א מהם הוא מקיים את המצוה של ההליכה בדרכיו דמצאנו בתורה שכן הוא דרכיו של הקב"ה, אבל להרמב"ם המצוה היא ואהבת לרעך כמוך ואין לזה גדרים מהת' מה נכלל בזה ואולי מספיק לאהוב בלב, ובאו חז"ל וקבעו גדרים לקיום מצוה זו שזה ביקור חולים ולווית המת והכנסת כלה שבכ"א מהם מקיים מ"ע זו של ואהבת לרעך כמוך.

והנה מצוה זו של ההליכה בדרכיו היא קו חיים וכו"ל ואהבת לרעך כמוך, ואי"ז מצוה בזמן מסוים כמו שופר סוכה אכילת מצוה, והיא מהלכות דעות כמו אהבת ה' ויראת ה', וזה מוגדר מצוה קיומית שיש לקיימה כאשר היא מזדמנת לפניו בפועל, וכאשר היא לפניו הוא חייב לקיימה כפי הגדרים של מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים שבזה זה דוחה ת"ת שהוא ע"מ לקיים, אבל אם אפשר לעשותה ע"י אחרים אינו מחויב בה.

ג' טעמי המצוה

בגדרים המעשיים בביקור חולים

הנה יש ג' טעמים למצוה זו א' מה דמבואר בגמ' בנדרים דף מ' ע"א דרב חלבו חלה ורב כהנא הודיע זאת לתלמידיו ולא הלכו לביקורו וא"ל לא כך היה מעשה עם תלמיד אחד מתלמידיו ר"ע שחלה ולא הלכו לביקורו והלך ר"ע וכיבדו וריבצו וחיה וא"ל רבי החייתי ונפק ר"ע ודרש "כל מי שאינו מבקש חולים כאילו שופך דמים" וכתב רש"י הטעם מפני שבנ"א שנכנסים לביקור עושים לו לחולה כל צרכיו.

ב' טעם נוסף מבואר שם בגמ' כדי שיתפלל עליו שיחיה וכמו שכתב הר"ן שם שהיא תפילה יותר מועלת מפני שרואה את המצב ומרחם ותפלתו יותר מעומק הלב, ומחמת כן מבואר שם שלא יבקר את החולה בג' שעות ראשונות של היום שאז הוא חשב בטוב יותר ולא יתפלל מספיק ולא בג' שעות אחרונות של היום שאז כבר מצבו קשה ויתאש מן התפילה.

טעם ג' שמבואר שם להרבות עליו ריעים והיינו התחושה שיש משתתפים בצער זה משפר את מצבו שהוא לא בודד במערכה אלא הכאב שלו יש לו שותפים עימו. ובאמת שהביקור חולים של הקב"ה אצל אברהם שייך רק הטעם הזה לכאורה.

נפ"מ בין הטעמים והמסתעף

ובאחרונים מתבאר שגם באופן ששייך רק אחד הטעמים ג"כ מתקיים מצות ביקור חולים א. כדחזינן אצל הקב"ה שלא שייך אלא טעם הג' ובא לביקר את אברהם.

ב. באחרונים מבואר שאף באופן שהחולה עשיר ויש לו הרבה מבקרים עכ"ז יש מצוה. דאף דיש לו כל צרכיו שייך עדיין את הטעמים שיש לו שותפים נוספים לצער וגם את הטעם שיתפלל עליו.

ג. באופן שמבקר דרך הטלפון ששייך רק את הטעם של ריבוי רעים, דהא אינו לצידו לראות מה הוא צריך וגם לא רואה מקרוב את מצבו שיתפלל יותר מעומק הלב, ועכ"ז יש בכמה אחרונים שמקיים ע"ז מצות ביקור חולים.

ד. מבואר בכמה אחרונים [נמואב באהבת חסד לח"ח] שבאופן שאינו יכול לביקר רק או בתחילת היום או בסופו ואם לא בזמן זה לא יוכל לביקר, וכן באופן שיש שעות ביקור מסודרות ע"י מי שמחזיקו ביה"ח או שאר מקומות, שייך מצוה ומחויב בה אף בזמנים אלו, אע"פ שלא שייך הטעם של תפילה בשעות אלו כ"כ כמבואר בגמ' ובשו"ע.

עוד נפק"מ חשבתי ולא בדקתי בפוסקים במבקר את החולה בשב"ק דאז אין מתפללים עליו באריכות אלא אומרים לו שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא, דלפי"ז בשבת אין שום ענין לביקר בשעות מסוימות ויכול לביקר אף בג' שעות ראשונות או אחרונות דבין כך ובין כך כל מה שמתפלל שיתרפא בזכות השבת ושלא נזקק בה זה לא נפ"מ כלל במצבו של החולה, ואולי משום שאח"כ בשאר ימים לא יתפלל כראוי לכן גם בשבת לא יבקר בשעות אלו, א"ד דנים על שעת התפילה שאצל החולה וצ"ת.

ה. עוד נפ"מ מה דמבואר ברמב"ם בהלכות אבל בפ"ד דאם יש לפניו ב' מצות א' של ביקור חולים ואחת של ניחום אבלים ולא יכול לקיים אלא אחד מהם, כתב הרמב"ם שיראה לי שינחם האבל משום שהוא חסד בין עם החיים ובין עם המתים משא"כ ביקור חולים, וכתב בספר ביקור חולים שכ"ז דווקא בחולה שיש מי שיעשה לו צרכיו כגון שהוא בביה"ח וכדו' דבזה ל"ש הטעם של לדאוג לו לצרכיו, אבל באופן ששייך טעם זה הרי מבואר בגמ' שנחשב כאילו שופך דמים כמו שהיה עם ר"ע ובזה ודאי דיש בזה גם משום "לא תעמוד על דם רעך" דכל טעמו של הרמב"ם להעדיף ניחום אבלים מפני שהוא חסד גם עם החיים וגם עם המתים, ומבארים המפרשים שיש כאן ב' פעמים מצות גמ"ח עם ג' אנשים החי והמת, וא"כ באופן שזה פיקוח נפש ודאי שזה עדיף ובפרט שיש כאן באמת ב' מצוות והוי כמו ב' אנשים מצוה אחת דעדיף טפי.

ידיעה חשובה בענין ביקור חולים, באופן שהחולה ישן כשלא לביקר אם יודע שהחולה יצטער שהפסיד את הביקור יכול להעיר אותו, והמעשה עם הגרש"ז אורבעך צ"ל שבא פעם לביקר חולה מבוגר והוא ישן ואמר לעוזרו שיעיר אותו. וביאר שאי"ז שינה מחמת צורך אמיתי אלא מחמת שיעמום וחוסר מעש ותיפקוד ושמתחו וטובתו שיערו אותו [נכומן הכל לפי הנתונים].